

איברא שראיתי בשו"ת יהודה יצלה למהר"י קובו (חאור"ח סי' לח) שנשאל כה"ג באשה שהחלב מצערה, אם מותר לקבלו בבלי על מנת לשפכו אחר כך. ע"כ. והרב המגיה אסיק להתיר. ע"ש. וכן פסקו בשו"ת אבני נזר (חאור"ח סי' מז) להתיר. ובשו"ת דברי מלכאל ח"ה (סי' רלח). ואין דבריהם מוכרחים. אע"פ שגם הרב בן איש חי (פרשת פקודי אות ו) כתב, שבספר סקבצאל העלה כהא"ר. אמאי נעיל נפשין בפלוגתא, ויש המצאה שלא ללכלך הרפת, כמו שכתב הרב קצות השלחן (סי' כא) לתת נפט וכיו"ב בתוך הכלי ויחלוב לתוכו, וזה הו"ל לאבוד. ולמודעי אנו צריכים כי כל זה במקום שאין גוי, דבלא"ה גוי עדיף. וגם הני סילי בסקום שאין עגל לינק, משא"כ ביש, אסור אפילו ע"י גוי, כמו שכתב החסד לאלפים (סי' שה ס"ח), ודלא כהרב שבילי דוד (ס"ס סק"ד). וכן דעת כמה פוסקים, ע' במחזיק ברכה (סי' רמז סק"ב). ואחר כתבי ראיתי שכן כתב הרב ישכיל עבדי (נ"י) ד"ל בח"ג (סי' יד) להתנות תנאי זה. והנה יש להעיר בדברי הרב ישכיל עבדי והקצות השלחן והמשפטי עוזיאל עוד. והמעין ישר יהוה פנימו. וכבר הארכתי די בזה ולא אחפור להלאות הקורא יותר. ובמקום אחר כתבתי עוד בענינים אלו⁽¹¹⁾. ודי בזה לעת הלוט. עכ"פ מסקנא דדינא להתיר ע"י שינוי או חליבה לאבוד. והי' יצילנו משינואות ורעב"א. עובדיה יזכר

סימן לח

קהיר. תש"ח

שאלה. נשאלתי מרב אחד מחברי על מה שהוריתי שלא לטבול טבילת בעלי קריין בשבת כשהמים חמים או פושרים, שעל מה סמכתי בזה נגד המנהג להקל.

(א) **תשובה.** הנה מודעת זאת דהגאון חכם צבי (סי' יא) נפק ערער על הנשים שטובלות ליל שבת קדש בחמין, כי זה ודאי אסור אליבא דכ"ע, והעובדת וטובלת כלילי שבתות בחמין ודאי איסורא קעבדא, ושרי למקרייה עבריינא כדאיתא בגמ' (שבת מ.). ומגידין עליה כמו שכתב הרמב"ם (פי"ו מהל' תלמוד תורה הי"ד). וע"ש. ובשו"ת נודע ביהודה נתיינא (חאור"ח סי' כד) הביא דברי הקרבן נתנאל (פרק כמה מדליקין סי' כב אות ק) שכתב, דטבילה במקוה לא נאסרה בכלל מרחצאות, וכתב דאין לנו לסמוך על דבריו, שלא בירר טעמו. אולם י"ל דדוקא רחיצה אסור, שהטעם שמה יחם בשבת, אבל טבילה דלא משכחת אלא תיכף בכניסת שבת, שהרי צריך להיות סמוך לחפיפה, לא משכחת טבילה בחמין שהוחמו בשבת. ועוד י"ל לפמ"ש רש"י שבת (לט: ב"ה בכלי, דהרואה אומר היום הוחמו ומוכחא מילתא דתולדות האור נניחו ואתי להחם בשבת, כגון נותן צונן בחמין. עכ"ל. הרי דלא גזר שיתן צונן על גבי האור, שאין אדם טועה בזה, אלא שיתן צונן לחמין, ובטבילת מקוה בלא"ה אי אפשר, דאין טובלין בשאובין, ובחמי טבריא בלא"ה בקרקע מותר, לכן אולי לא גזרו בזה. אלא שאע"פ שאנו מדמין אין אנו מורין להתיר. ע"כ. והנה שני טעמים אלו לא שייכי בבעלי קריין, שיכולין לטבול בבוקר בלי חפיפה, דבלא"ה אין חציצה פוסלת בטבילת טהרה זו, וכמו שכתב בשו"ת מאמר מרדכי אב"ד דסלדארף (סי' א-ב), הובא בשערי תשובה (סי' פח), ושכן המנהג שאין האנשים מדקדקים בטבילתם. ע"ש. ואע"פ

(דף מט סע"ד) שכתב, דמדין זה דאשה שוחה ומניקתו מפני הסכנה אנו למדים לבהמה שמצער לה חלבה שרי לחלבה בשבת. וכן כתב המרדכי בהגהות (פכ"א דף פב ע"ג), דמותר לומר לגוי לחלוב וכו', וחלב מצער הבהמה כדאמרין אמו שוחה ומניקתו מפני הסכנה. עכ"ל. הא קמן דיליף מאשה לבהמה דמותר לחלוב לאבוד. (דומיא לאשה שאסורה לחלוב לכוס, כבשלחן ערוך סי' שכח סל"ד. ופשוט).

(ו) **והאמת** ניתן ליאמר, שעל ידי זה ששופך לאבוד אין כאן משום דש, כמו שכתב מרן הבית יוסף (ס"ס שכ), כיון שדישה היא ליקח האוכל מן הפסולת, וכמו שכתבו התוס' (כתובות ו.) ד"ה האי, והר"ן (ס"פ שמנה שרצים), ושראר פוסקים המובאים ביה יוסף שם. ויש שמתירין בזה אפילו מדרכבן. וע"ש בביאור הלכה (סעיף יח) ד"ה יש מי שמתיר. א"כ יש ספק ספיקא בזה כמובן למעיין. וע' בשו"ת לב חיים ח"ב (סי' נח). והקצות השלחן הרגיש מזה, ודחהו לפמ"ש דבשינוי נמי אסור מדרכבן, והוא הדין לאבוד שדעת כמה פוסקים דאסור. ואין בראיותיו להכריחנו להודות לו, וכל שכן שיש לנו דעת הריא"ז בפסקיו (שבת עמוד רלו) ושלטי הגבורים (דף נא ע"א בדפי הרי"ף אות ג) והגהות אשרי (שבת פ"ג ס"ס כא) ועוד המקילים בכה"ג להעלות בהמה שנפלה, אפילו בידים, (וע' מה שכתבתי בסי' שה)⁽¹⁰⁾, ועוד דעת כמה פוסקים דחליבה מדרכבן, ובצירוף כל זה נ"ל דאין לפקפק בהיתר זה (דשינוי, וחליבה לאבוד). ואני אומר לא תציתנהו להני כללי דכ"ל מר (נ"י) ו"ל, לנעול כל דרכי ההיתר בזה, ולמה לא נחוש למצוא פתח תקוה למושבות אחינו בית ישראל שאין שם גוי, ומצות יישוב ארץ ישראל שהתירו ר"ל שבות לגבה (גטין ח:), שכותבין ומעלין בערכאות משום יישוב ארץ ישראל. [נאע"ג שי"ל דדוקא בבתיס, ולא בשדות וכרמים אמרו, דהא כבבא מצינא (קח:)] איתא דכית הוי יישוב ועדיף מזריעה, ולכן בן המצר נדחה מכח זה, ה"נ לא הוי כל כך יישוב. איברא דבנטיעה הוכיח הרא"ש שם דעדיף מיישוב דבית, ממה שאמרו שם (קא:) בבית שומעין לו, בשדה אין שומעין לו משום יישוב ארץ ישראל, מ"מ בזריעה נראה להחמיר, מ"מ כאן לקיים היישוב עסקינן⁽¹¹⁾]. וה"נ שעי"ז יוכלו להחיות עם רב, ולפעמים הגיע עד פקוח נפש, שהיו בורחים מערי אירופה מחמת הדריפות בעוה"ר. והקצות השלחן בא לו כל זה ע"י שרצה להשיג ולחלוק על דברי הרב משפטי עוזיאל, ועשאו כמאן דשרי עורבא, אע"פ שהתנה דבעינן שינוי ועוד תנאים. ואע"פ שבאמת י"ל ע"ד. (מכל מקום הפריז הקצות השלחן (נ"י) ו"ל לצאת בככותב"ה הגס'ה נגדו, והיה לו לכתוב בלשון כבוד. אכן לסכת פילוג דעות במפלגות שכח הפסוק דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום). ודי בזה הערה. וע' בשו"ת בית היוצר (חאור"ח סי' יב). וע' בשו"ת תורת רפאל (הל' שבת סי' לה).

(ח) **והנה** הרצתי דברי לפני מורנו הרה"ג ר' עזרא עטייה (נ"י) ו"ל, והסכים ג"כ עמי להתיר לחלוב לאבוד (וכל שכן אם אפשר ע"י שינוי). ומכל מקום לא יחלוב לכלי אפילו על דעת לשפכו אחר כך, וכמו שכתב הקצות השלחן בסוף דבריו (ס"ק כא), דלא מוכחא מלתא כה"ג, כדעת הט"ו (סי' שכ ס"ק יב), ודלא כהא"ר (ס"ק כב). וכן כתבו הפרי מגדים (מש"ז ס"ק יב) והנהר שלום (ס"ק יי) לאסור, הביא דבריהם בכף החיים (סי' שכ ס"ק קו).

⁽¹⁰⁾ הובא לעיל (אות ב בהערה). ⁽¹¹⁾ וע' בזה לעיל (סי' כח אות ג-ד). ⁽¹²⁾ ע' לעיל סי' לה סוף אות ז ובהערה שם. וע"ע בחזון עובדיה שבת ח"ד (עמוד קיג והלאה) מדינים אלו.

כדברי הרשב"א, דהמקשה היה סובר שאסור מן התורה קאמר. וע"ש. וראיתי להרש"ש שם שהרגיש בהא דתירין דמבעי ליה לאידך דריב"ל, דהיאך דריש תרווייהו, וכתב ליישב. ע"ש. כאילו גם להמתירין הוי מן התורה. וזה אינו. והרי הוא כמבואר מדברי התוס' והרשב"א והצל"ח. וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מריב"ל (דדף כב.) שהוא לפי האמת דסגי בנתינת ט' קבין, משום דאין זה אלא מדרבנן. וא"כ מאי קאמר ביבמות מי לא טבל לקריו. וכן ראיתי בקובץ (פ"ד מהלכות ק"ש ה"ח) שכתב שמצא בכ"י גאון אחד המיוחד מהר"ם שמביא ראיה לעכב חציצה מההיא דיבמות מי לא טבל לקריו, והקשה לו חכם אחד דאכתי קשה דריב"ל גופיה קאמר מה טיבן וכו', והעלה דאין חציצה בזה, ושכן הסכים הגאון מו"ר להלכה וכו'. ע"ש. וכן בחשק שלמה בחידושי ליבמות (מה:): האריך בזה, ותחלה חשב ג"כ ליישב (כהרב יד שאול) דריב"ל לשטתו (כא:), אך שוב הקשה ממה שאמרו (כב.) מה טיבן וכו'. וע"כ תירין דמכל מקום מנהגם היה בטבילת ארבעים סאה, משום הכי אמר מי לא טבל לקריו. ע"ש. וכן מצאתי בשו"ת עין יצחק (חאו"ח סי' ב אות א) שהביא מהרבנים השואלים שהקשו מריב"ל גופיה דקאמר מה טיבן וכו', והיאך קאמר ביבמות מי לא טבל לקריו, וע"כ דמוכח דהיו מחמירים על עצמם בזה, וגם ברגלים ויום הכפורים דבעינן טבילה דוקא. ע"ש שנסתייע מדברי הירושלמי דהטובל במים חיים מאריך ימים. ולכן נהגו כן. וכיון שידע מנהגם היה אומר כן. ולפע"ד י"ל עוד על הקושיא דהוי מים שאובין, דמהא לק"מ, דכיון דאין מצוי טבילת מים שאובין כל כך, אפילו נימא לא יצא מכלל ספק, הא מים שאובין לרוב הפוסקים, וכן פסק מרן ביו"ד (סי' רא סעיף סז), אינם אלא מדרבנן⁽³⁾. וע' בשו"ת מחזה אברהם שטיינברג ח"א (סי' יג) מה שכתב בזה. וע' בהערה לפירוש הרא"ה (ברכות כב. דף מז ע"א מהספר). וע"ע בשו"ת עמודי אש (סי' ג אות יב). וע' בשו"ת תורת רפאל (הל' שבת סי' טו דף כז ע"ב) שכתב שאין ראיה מדברי רש"י יומא (פח.) דחציצה מעכבא בבעלי קריין, דהתם י"ל דלטהרות הוא ולא לדברי תורה. אך הרשב"א (נדה סז.) כתב שחוצץ בבעלי קריין לתפלה ולדברי תורה. וע' בחידושי הרשב"א והריטב"א (יבמות מז:): וכו'. עכ"ד. וע' בקובץ וביד שאול שם שהעירו מיומא (לא רע"א) דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון גם לחציצה, ויישב דשאני בזמן הזה דהוי מדת חסידות. ע"ש. וע' בשו"ת נחלת שמעון אמוראי ח"א (סי' א).

(ב) גם הטעם השני שכתב הנודע ביהודה שאין טבילה בשאובין, לא שייך הכא, דהא בברכות (כב:) מפרש להא דאמר ר' יהודה מ' סאה מכל מקום כשרים לבעלי קריין, דהיינו מים שאובין. הן אמת דגם בזה יש להעיר מן הש"ס יבמות הנ"ל, מי לא טבל לקריו, והרי איכא למימר דטבל בשאובין דסגי לבעלי קריין. [ע' רפ"ח דמקואות, ובבית יוסף (סי' פח), ובערך השלחן (שם סק"א)]. וזה י"ל דמסתמא במקואות שהיו מוכנים לטבול טבל, ואין דרך לעשות מקוה בשאובין. וכן כתבו התוס' בבא בתרא (סו:) ד"ה מכלל. ומצאתי בהגהות חשק שלמה על יבמות (מה:): הנדפסות בסוף מסכת נדה, שהביא קושיא זו בשם הגאון ר' ישראל מסאלנט, וכתב ליישב שם. וי"ל ע"ד. ואחד מתירוציו שם דר' יהושע בן לוי לשטתו (ברכות כא:): דדריש מקרא דבעלי קריין אסורים בדברי תורה, שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך וסמך ליה יום אשר

שהרב בן איש חי (פרשת נצבים אות ג) הזהיר על זה להזהר מחוצצי טבילה, ידוע דהרב חסדאין מליה. אך מצאתי בהמנהיג (הל' תפלה אות פא, דף יח ע"א) שהצריך ג"כ חפיפה לבעלי קריין. ע"ש. ומוכח דאפילו בזמן הזה, אך בשו"ת שערי שמים (חיו"ד ס"ס טז) בשם יד שאול יו"ד (ר"ס קצח), כתב שבזמן הזה אין חציצה פוסלת בבעלי קריין. ונ"ל לכאורה ראיה דחציצה פוסלת, מההיא דאיתא ביבמות (מה:), ההוא דהוה קרו ליה בר ארמא (שלא טבל אביו כשנחגירי), אמר ריב"ל מי לא טבל לקריו. והרי איתא התם (מזו) שכל דבר שחוצץ בנדה חוצץ בגר, וא"כ שמא לא בדק עצמו לטבילת קריו, כרגיל. אמנם י"ל דהא גם בנדה קי"ל ביורה דעה (סי' קצח סמ"ח) שנדה שטבלה בלא כוונה, כגון שירדה להקר או שנפלה למים, מותרת לבעלה. ע"ש. וע"כ דלא מחזקינן איסורא לומר שמא היה דבר חוצץ, דבדיעבד לא קפדינן. איברא דע"כ דמיירי החם שלפני זה עיינה בגופה וחפפה ראשה, דאי לא"ה לא עלתה לה טבילה, וכמו שכתב (בסי' קצט ס"ח) שאם לא חפפה כלל או שלא עיינה בשאר גופה לא עלתה לה טבילה, שעיון הגוף דבר תורה. לפ"ז יש ראיה מהתם. וע"ע (סי' קצח סכ"ה). ותו דנראה לפ"ז דהוא הדין בגר דבעי חפיפה במקום שער ועיון הגוף כעין נדה, וזה מסתמא לא עשה בעת טבילת קריו אם הדין דלא בעינן. ועכ"פ בספר האשכול ח"א (עמוד א) כתב להדיא דאין חציצה פוסלת בבעלי קריין, הובא בביאור הלכה (סי' פח). וע' בסמוך. וכן פשט המנהג⁽¹⁾. וא"כ כיון דלא שייכא הך טענה דהנודע ביהודה דלא משכחת לה לטבילה אלא סמוך לחפיפה וכו', יש לאסור בנדרון דידן. וע' רש"י ותוספות ישנים יומא (פח.) מבערב ישפוש משום חציצה. וצ"ע. וע' בשו"ת שם משמעון פאלאק (חיו"ד ס"ס יח דף צט ע"ג וד). ואולי בזמן הזה דבטלוה לטבילתא מודו. וראיתי ביד שאול (ר"ס קצח) שהביא מה שכתב מהר"ם דסלדארף בספר מאמר מרדכי (סי' א-ב) שטבילת בע"ק אין צריך שלא יהא דבר חוצץ, ומה שכתב שם הרב השואל מהא דיבמות (מה:): מי לא טבל לקריו, והרי גר ודאי דצריך טבילה כנדה, והיאך סגי בטבילה לקריו. וכתב ע"ז, לפע"ד יש לומר דשם הוא ריב"ל דאמר כן, וריב"ל ס"ל בברכות (כא:): דבעל קרי צריך טבילה. [ומפיק לה מדכתיב והודעתם לבניך ולבני בניך וסמך ליה יום אשר עמדת, מה להלן בעלי קריין אסורים אף כאן בעלי קריין אסורים]. ואם כן בודאי גם בעל קרי היה צריך טבילה גמורה. משא"כ לדין דבטלוה לטבילתא. עכ"ד. וקשה לי דארברה ריב"ל גופיה קאמר בברכות (כב.) מה טיבן של טובלי שחרית, מה טיבן הא איהו דאמר בעל קרי אסור בדברי תורה, הכי קאמר מה טיבן בטבילה אפשר בנתינת ט' קבין. ע"ש. וא"כ צריך לומר דמאי דמפיק מקרא אינו אלא סמך בעלמא, דהא מסיק התם (כא:): דמבעי ליה לאידך דריב"ל כל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר חורב וכו'. ע"ש. וכן כתבו התוס' ב"ק (פכ:) ד"ה אתא, דאסמכתא בעלמא היא דהא טבילת בעלי קריין עזרא תיקן. ע"ש⁽²⁾. והמקשה בברכות (כא:): דהוה סבור דהוי מן התורה, הוה מצי למימר ליה ולטעמך הא עזרא תיקן, ועוד דריב"ל גופיה מיקל בנתינת ט' קבין. ושוב ראיתי שהרגיש בזה בחידושי הרשב"א (כא:), וכתב דהמקשה לא הוה שמיע ליה אידך דריב"ל דמה טיבן וכו', דמההיא שמעינן בודאי דריב"ל אסור מדרבנן קאמר. ע"ש. וכן כתב הצל"ח שם

בהליכות עולם ח"ה (עמוד קמב והלאה). ובטהרת הבית ח"ג (עמוד של והלאה). ובמאור ישראל ח"ב (פסחים יז:).

(1) וע"ע בהליכות עולם ח"ב (עמוד רכה-רכו). ובחזון עובדיה ימים נוראים (עמוד רמז-רמח). ובשו"ת יביע אומר ח"א (חיו"ד סי' יט אות ד-ו).
(2) וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"א (חיו"ד סי' יט אות ד-ו). (3) וע"ע

עמדתו, ומוכח דלדידיה דאחיא מדרשא גמורה (ועודא דרש והחקין, כבראש השנה ל: צריך טבילה כדין ולא מהני שאובין, ע"ש, לפיז אחי שפיר הקושיא דלעיל בחציצה, דה"נ לריב"ל לשטתיה יש לדקדק גם בחציצה, וכנ"ל, מיהו האידנא דוקא לא קפדינן כיון דבטלוה מדינא, ומ"מ אינו מוכרח, דלמסקנא דמבע"ל לדרשא אחריתי דכאילו קבלה מהר חורב, א"כ הך דרשא אינה גמורה, וכן כתב בשטה מקובצת (כא רע"ב), דאסמכתא היא למסקנא, ע"ש, וכנ"ל, ועכ"פ ק"ל בעיקר טעמו של הנודע ביהודה בזה, דהרי עתה שיש מקואות חמין אין להתיר לטבול בהם בשבת קדש, דהא לאו משום שוגג היחה הגזירה, אלא משום הבלנים שהיו עוברים ומחמין בשבת קדש, כמו שאמרו בשבת (מ), ולכן גם כאן יש לחוש שירבו צוננין על החמין וכיו"ב, וי"ל.

אכן מה שכתב עוד הנודע ביהודה שם שלדעתו מעולם לא נאסר בפורשין, ולכן הוא מזהיר לבלנים לעשות פושרים, ואע"פ שמדברי התוס' (מ:) ד"ה מפני שמפשייר, משמע קצת דגם בפורשין אסור, התם ביושב ומתחמם נגד המדורה, להכי אסור אפילו בפורשין דדומה כרוחץ בחמין, עכ"ד, אין דחייתו מספקת, ונראה לע"ד העיקר לאסור גם בפורשין, וכן מחבאר בחשובת רב האי גאון הובאה בסוף ספר הכל בו (דף קח ע"א), שנשאל אם יש תקנה לבעלי קריין להכין לו חמין מערב שבת, שאם יארע לו דבר יערב בהן אחרים כדי שיהיו כפורשין, ויתנם על גופו, והשיב, המים שהוחמו מערב שבת פשיטא שאסור לרחוץ מהן כל גופו, עכ"ד, ונראה מזה דגם בפורשין אסור, ותשובת רב האי גאון הנ"ל הובאה גם בספר האשכול ח"א (ר"ס ג), ובאוצר הגאונים (ברכות כב, עמוד נה), ע"ש, וזה אפילו שהוא סובר שם שטבילת בע"ק מעכבת הפלה לגמרי, כ"ש לדידן, וע"ע בשו"ת רדב"ז החדשות ח"ד (סי' צה) תוך התשובה, שג"כ אסור בפורשין מההיא דיומא שכתב בנודע ביהודה, וכן כתב בערך השלחן (סי' שיח ס"ק יב), ולא דחה דברי הרדב"ז אלא בהפגנת צנתן, ע"ש, ובדברי הרדב"ז הללו דס"ל דההיא דיומא לא שרי אלא במקדש, דבמדינה אסור לרחוץ גופו בחמין, ניחא לי דברי הגאון רע"ק"א בתוספותיו (יומא פ"ג אות יח), שהביא דברי הרמב"ם (פ"ב מהל' עבודת יום הכפורים ה"ד) דהיינו טעמא דשרי להחם חמין ליתן במקוה, דאין שבות במקדש, וכתב הפרי חדש במים חיים (שם) דלא שרי בטבילה ראשונה שהיתה בחול, והקשה הרש"ש (על המשניות יומא פ"ג מ"ה) דהא במתני' לא נזכר עשיות, אלא להחם חמין מבעוד יום, ובהא ליכא שבות דשרי ליתן חמין לצונן (שבת מב), ולפי דברי הרדב"ז הנ"ל דאיכא שבות דרחיצת גופו אחי שפיר, ומה שהוכיח הרש"ש מתוס' סנהדרין (יח:): ד"ה משום, משום צנה דטבילה, והקשו דהלא מחממין אותם, משמע דאפילו טבילה ראשונה, אדרבה יש להוכיח מדברי הרמב"ם שכתב צנה דטבילה כדברי רש"י (סנהדרין שם) ד"ה כהן גדול, וכתב דמחמין לו חמין, וע"כ דהיינו בטבילה ראשונה, וכן תירץ בשו"ת ישמח לב גאגין (חאו"ח סי' ז), אבל לדברי רש"י ליכא למימר הכי, דלדידיה אין כאן שבות כלל, [וע"ע בשו"ת ורע אמת ח"א (סי' עא), ועי' בשו"ת באר חיים מרדכי ח"ב (סי' יג), ועי' בכף החיים (סי' שכו אות כא), ועי' בספר תולדות זאב הנד"מ על שבת ח"ב (פרק כירה דף מז ע"ב מהספר), ומה שהבאתי דברי הרדב"ז, והוא מדברי המרדכי בשבועות (סי' תשנ), והובא ג"כ בבית יוסף יו"ד (ס"ס רא), ולכאורה אם יש עוד איסור בטבילה זו משום שבת, א"כ הו"ל גבי הכ"ג ב' איסורי דרבנן ביחד בטבילתו, גזירת

(ג) וראיתי בשו"ת דברי יוסף אירגאס (סי' סד) שכתב לחת טעם למנהג הנשים שנהגו להקל בטבילה בשבת, דהאי איסור קליש טובא כמו שכתב הר"ף פ"ב דביצה (דף יא ע"א) דביז"ט שרי לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו מערב יו"ט, דלאו דבר שחייבין עליו משום שבות ולא משום רשות ולא משום מצוה הוא, אלא גזירה היא, וכי גזרי בשבת אבל ביז"ט לא, עכ"ל, וכיון דקיל משאר שבות, ולכן במקום טבילת מצוה שרי, וכן כתב הבית יוסף יו"ד (סי' קצט סוף אות ו) שאין לחוש משום מסחיתת שער, שאין מסחיתת בשער, והרי מדרבנן מיהא אסור, אלא ודאי לגבי מצוה שרי, והכי ק"ל דחייבי טבילות טובלין כדרכן בטי' באב ויוה"כ, כמו שכתב הרמב"ם (פ"ג מהל' שביית עשור ה"ב), הרי שהתירו טבילה מצוה אף שאסור ברחיצה, וא"ת הא אפשר הכא בצונן, י"ל דאיכא צערא לטבול בצונן, והו"ל מצטער שהתירו לו לרחוץ בחמין, כבש"ע (סי' שז ס"ה), ובגדול דידן לא גרע, דעיקר הטבילה מצוה, ובצונן יצטער, וגדולה מזו התירו (סי' תריד ס"ד בהגה) לילך במנעלים לבית הכנסת לאסטנים, אע"ג דיש אומרים דהוי מה"ת, כ"ש כאן, מיהו מצאתי בכל בו (בסה"ס) שאוסר בשם רה"ג אפילו בפורשים, וע"ע, עכ"ד, ועל ראיתו מהר"ף ראיתי בשו"ת בני יהודה עייאש (סי' לב דף צד סע"א) שכתב לרחות, ותו"ד, דמה שכתב דלאו דבר וכו', קאי על יו"ט, ואין נלע"ד, אולם מה בצע בזה, הלא שרש דברי הר"ף הם לגאון, והיא בתשובת רה"ג הובאה באשכול (סי' ג), ורה"ג עצמו אסור, ולכן אע"פ שהעיד שם בתשובת בני יהודה (דף צג ע"ג) שנהגו רוב החכמים בירושלים ת"ו להקל בזה לטבול בש"ק לקריין, וכן מסכים לדינא, אין זה כדאי לרחות דעת הגאון, וראיתו מסחיתת שער, י"ל דהתם חששא היא פן תסחט, דהא איכא היתרא בניגוב במגבת, דהוי סוחט בלאחר יד ושרי, ועי' בבן איש חי ש"ב (פרשת פקודי אות ח), להכי במקום מצוה לא חיישינן, משא"כ הכא דברי היוזא דרוחץ בחמין בש"ק שלא הותר כלל, יש להחמיר, וקרוב לזה ראיתי אח"כ בבני יהודה הנ"ל, ועי' בשו"ת דברי שמואל ארדיט (סי' יא) שהאריך בזה, גם מה שכתב הדברי יוסף ראיא להתיר טבילת נשים מחייבי טבילות שטובלין ביוה"כ, והא ק"ל דבוה"ז ליכא טבילת מצוה ולהכי אסור, כמו שכתבו התוס' (ביצה יח:): ד"ה כל, ובש"ע (סי' תקנ"ד ס"ח וס"ט תריג), וכ"ש לבע"ק שהזכיר ג"כ הרמב"ם (שם ה"ג) לאסור, וי"ל, גם מה שכתב דהוי צערא בצונן, וראיה מסי' שז ס"ה, אין ראיה שהתירו גם בזה שעוד לא התחיל שום צער בגופו, וגם לאו כל צער שוה, דבכה"ג לא הוי מצטער כ"כ, גם מסי' תריד ס"ד אין ראיה, וכמו שכתב הר"ן (ר"פ יום הכפורים), דאפילו אי הוי מן התורה, מסרן הכתוב לחכמים והקילו כל שאינו נעשה לתענוג, ע"ש, וע"כ נלע"ד שאין בדברי הרב דברי יוסף להתיר בזה, וכ"ש שהוא עצמו

(בתחילתו, בפסק האחרון שם). ושם איירי במקואות אחרים. ובכך החיים (שם ס"ק לג) הביא מחשבת חסד לאברהם תאומים קמא (חאו"ח סי' ל) להקל. וכן הובא בשער הציון (סק"ה), וכתב שיש לסמוך בשעת הדחק על הקרבן נתנאל והחסד לאברהם (*). ולבע"ק אין דוחק להקל, ולמה יחמיר באופן שיצא שכו בהפסדו למיעל לספיקא. וכן ראיתי בספר טהרת המים בשו"ר טהרה (מערכת ש אות טו"ב) שאסר לבע"ק הטבילה, מן הטעם שכתבתי. ולכן שומר נפשו ירחק מזה, כ"ש אם לא ינצל מדין סחיטה בשער וכיו"ב. וכ"כ להזהיר במעשה רב (אות קכה) לטבול לקרי במוצ"ש ולא בשבת, וה"ט כי אי אפשר להזהר מסחיטה. וכל שכן אם צריך לעבור במרחץ דידן דהוי של כפרים. [וע' בספר הגר"א של ר' בצלאל לנדוי עמוד קא ד"ה מדברי. וע' בשו"ת שאול שאל (סי' קיא)]. והנה ודאי שרבים נוהגים להקל, ומעולם לא עלה אל לבי ח"ו למחות בידם, אלא שכן הורתי לשואלי, והבא לימלך נכון להודיעו שיש אוסרים, ובכ"ה אמרו רז"ל (ברכות נ). פתיה אוכמא בהדי פלוגתא למה לך. ובפרט במקום שעליו אמרו שרי למקרי עבריינא וכו'. וכן מצוה להודיע זה וכיו"ב בעת לימוד הדינים.

(ה) ודע דבשו"ת האלף לך שלמה (חאו"ח סי' קמ קמא) אסור בפשיטות להטיל חמין במקוה בשבת קדש, וכל שכן לחמם ע"י גוי, דהקולא להתיר שבות יותר מן החומרא לטבול לקרי שאינו רק חומרא בעלמא וכו'. ע"ש. (ולא ידעתי מה איסור לשפוך חמין המוכנים מערב שבת למקוה להפשיר. ע' סימן שיח סי"א. אם לא שנאמר שהאיסור משום רחיצה בחמין. רצ"ע). וע"ש שהעלה דיתפלל כך ויטבול מחר או ימנע העונה ביום קר. וכמו שכתבו האחרונים (ע' במג"א ר"ס רמ) ע"ש האר"י (כפרי עץ חיים שער ק"ש שעל המטה פ"א). ע"ש. וע' בשו"ת חלקת יעקב ח"א (סי' צב) שמתיר אפילו לחמם ע"י גוי לצורך טבילת בע"ק. ואין דבריו מוכרחים. וראיתי בשו"ת תשורת שי ח"א (סי' יז) שכתב על מה שנהגו לטבול בחמין, דהטעם שגזרו משום שלא יחממו בשבת קדש, ומ"מ לא גזרו שלא לרחוץ פניו ידיו ורגליו. וע"כ צ"ל כמו שכתבו התוס' ביצה (כא: ד"ה לא, שבי"ט אסור לחמם כדי לרחוץ כל גופו, משום שאינו שוה לכל נפש רק למעונגים, משא"כ פניו ידיו ורגליו דשוה לכל אדם. ובשו"ת נודע ביהודה תנינא (סי' כה) כתב שלטבול בחמין ביו"ט הוי שוה לכל נפש שלא לטבול בצונן. וא"כ ה"נ בשבת קדש טבילה בחמין הוי שוה לכל נפש, ודמי לרחיצת פניו ידיו ורגליו דלא גזרו. ע"כ. ודבריו תמוהים דמה ענין זה לזה, התם ביו"ט קרא כתיב לכל נפש, והכא מה יש מקום לחלק בגזרת חז"ל בזה, שמא יחמם. ומה שהתירו בפניו ידיו ורגליו, שלא חששו כל כך אלא ברחיצת כל גופו שיצטרך למים רבים, ולא יספיק מה שהכין בע"ש, ועל כן היו מרבים הבלגין שיספיק לכל המתרחצים. משא"כ בפניו ידיו ורגליו. ופשוט. וע"ע בשו"ת כפי אהרן ח"ב בקונט' בני יוסף (סי' ח) שהעלה להקל בפושרים עם חברים עמו שיוכירוהו. [וע' בספר אור הישרים (דף לג ע"ב) ד"ה אמר, בשם האבני נזר להחמיר].

הניח בצ"ע בראותו דברי רה"ג שעומדים לנגדו. ואע"פ שראיתי להגאון סדרי טהרה (סי' קצו ס"ק טז) שאחר שהחמיר (שם סק"ט), מצא בתשובת דברי יוסף, והתחיל לסייעו והעלה שיש להם על מה שיסמוכו. ע"ש. לע"ז כל זה ניחא בנשים, אבל לבע"ק שהטבילה חומרא, ובוה אחיא לידי קולא, הנכון דשו"ת עדיף. וע' בשו"ת רב פעלים ח"ד (חאו"ח סי' יב). וע' אוצר חילוף מנהגים (עמוד כה). וע' בשו"ת דבר שמואל אבוב (סי' שח). ובשו"ת נחלת שמעון זרחי (סי' יא והלאה). נויש להביא ראיה מדברי התפארת למשה (ר"ס שפא) הובא בפתחי תשובה יו"ד (שם סק"א) שעיקר רחיצה בפושרין, ולהכי אסור באבל, שאין דרך רחיצה בחמין ממש. ע"ש. והוא הדין לנדון דידן. וע' בשו"ת רעק"א ח"ג (בודאפסט תרח"צ, סי' ג) ד"ה אמנם באמת, שיש להוכיח מדברי הראב"ה (סי' תתקצא) והמרדכי שבועות (ס"ס תשפ) שטבילה בחמין בשבת אף בהפגת צונן אסור. וע' בשו"ת אבני נזר (חאו"ח סי' תקכו) שיש מקום להתיר לטבול בחמין ביום שבת. וע"ע בשו"ת מחזה אברהם ח"א (סי' נט-ס) שמתיר. וכן בשו"ת דברי חיים ח"ב (סי' כו) כתב, דאע"ג דע"פ הדין נ"ל לאסור, וכן כתב הנודע ביהודה תנינא (חאו"ח סי' כד), אך הסדרי טהרה (ס"ס קצו) מיקל, וכן נהגו גדולי דורינו היתר בזה, והנח להם לישראל. ע"ש.

(ד) וכן ראיתי בשו"ת שביתת יום טוב אלנקה ז"ל (חאו"ח סי' ח) שנשאל בנדון דידן, והעלה בסוף דבריו שאיסור גמור הוא, וכמו שכתב הרב (נחלת) [חכם] צבי, והביא דברי הרדב"ז הנ"ל. גם נתן טעם לאסור, דאי טבילת בע"ק על דרך הסוד היא צריכה, א"כ הוי כמתקן עצמו בשבת, וכאן לא שייך נראה כמיקר, דהא חמין הם. ע"ש. (ובסוף דבריו הביא דברי מהר"י אירגאס ודחאו. ע"ש). והנה דבר זה עלה במחשבה לפני הגאון נודע ביהודה תנינא (חאו"ח סי' כו), ודחאו, שלאחר שהתירו משום נראה כמיקר, לא אסור שום טבילה, כמו ביו"ב דלא שייך נראה כמיקר, ושרי הואיל ובשבת שרי. ע"ש. וכל שכן בבע"ק שהיא חומרא, דמדינא אין צריך. (וע' שו"ר ברכה יו"ד סי' קצו שכן דעתו להקל, בקונט' אחרון בסוף יו"ד). ובשו"ת בנין ציון (סי' עו) כתב עוד טעם להתיר בני"ד (לבד טעם הנודע ביהודה), שמי המקוה מתחממים במים אחרים חמין, והוי נתחממו בתולדת האור, ולא מצינו שגזרו בזה אלא שהוחמו ע"י האור, ואין לנו להוסיף על גזרת חכמים. ובתנאי שיערכו המים חמין בע"ש, דאח"ז נקרא על החמין שם איסור, והו"ל מבטל איסור לכתחלה. עכ"ד. ואני מדמה שאין כאן בטול, וחשיב כרוחץ בחמין עצמם שנשפכו למקוה, דכיון שחיממו את כל המים ופעולתם ניכרת לא בטיל, דכה"ג קי"ל באיסור שנשפך להתיר ונתבטל, ושוכ נשפך איסור, חוזר וניעור כיון שיש בו כדי נתינת טעם, וכדעת הרמב"ן (עבודה זרה עג). והרשב"א (שם), ובתורת הבית בית ד ש"ב דף כז ע"ג) המובאים בבית יוסף יו"ד (ס"ס צט). וכן פסק הרמ"א שם (סעיף ו). וה"נ מתעורר האיסור בשבת כיון שנרגש חומו. וכ"ש דבכה"ג הו"ל דבר שיש לו מתירין ולא בטיל. וי"ל זה. עכ"פ במקואות דידן שמי המקוה חמין לא שייך זה, ולכן יש להחמיר לבע"ק. וע' בפתח הדבר (סי' שכו סק"ח) בשם הרב שם חדש ח"ב

(*) ושם הרגיש ג"כ לאסור גם בפושרין. ע"ש. ובשו"ת זרע אמת ח"א (סי' עא דף עט ע"א) הוכיח מפירוש רש"י יומא (לד: ד"ה בכל התורה, דלא גרסינן אין שבות במקדש, אלמא דליכא שום שבות ושרי לרחוץ בהם כיון שאינם אלא פושרין. ושם (בעמוד ג) הביא דברי הדבר שמואל (סי' שח) שכתב שנהגו לטבול מבעוד יום משום האיסור הוה שלא לטבול בחמין בש"ק, ונראה דס"ל דגם בפושרין אסור, וחלק עליו. ע"ש. ולפמשי"ב לעיל אין כן דעת שאר פוסקים, דהא לדעת הרמב"ם לא התורה טבילה ראשונה

וכדעת הפרי חדש. וכן ראיתי עוד בספר מלאכת שלמה (יומא פ"ג מ"ה) שרייק כן מהמשנה, שכל זה דוקא מטבילה שניה והלאה וכו', דהוה בקדש, ואין שבות במקדש. ונראה דגם בחמין כן, לא רק בעשיות, דבמתני' לא הוזכרו, וע"כ ה"ט משום שאסור לרחוץ גופו אפילו בפושרין. ועוד לפ"ד הנודע ביהודה תנינא (חאו"ח סי' כד) שיש הפרש בין פושרין להפגת צנחן. ע"ש. לפי זה אין ראיה מרש"י אלא להפגת צנה. וע"ע בספר בית מאיר (ר"ס שכו, ויו"ד סי' קצו סי"ג) שאוסר בפושרים.

אמה לכל רוח מפני שהיה אסור לו לצאת חוץ לתחום בשביל המילה. וכן העלה בשו"ת נטע שורק (חאו"ח סי' ל) לאסור למוהל לצאת חוץ לתחום למול בשבת, שלא הותר לצאת חוץ לתחום אלא לצורך פקוח נפש, כגון חכמה הבאה לילד ולהציל מן הלסטים וכו'. ע"ש. וכן פסקו בשו"ת אמרי דוד (סימן מ) ד"ה מעתה, ובשו"ת מהרא"י מזינקוויץ (סי' מו). וכן השיב בשו"ת קרית חנה דוד ח"א (סי' לח דף לח ע"ד והלאה), לשאלה זו. וכן כתב עוד בחלק ב (ס"ס לט). וע"ע בשו"ת ישכיל עבדי ח"ד (חאו"ח סי' כח סעיף ב). וכן העלה הגרצ"פ פראנק בשו"ת הר צבי (חאו"ח סימן רג), והוכיח כן מהירושלמי ר"ה הנ"ל, ותמה מזה על הגר"ח עוזר בשו"ת אחיעזר ח"ג (סי' נט) שהתיר ביו"ט שני לילך חוץ לתחום כדי למול את הקטן. ולדבריו אמאי לא מוקי הירושלמי למתניתא אף לרבנן שהלכה כמותם ומיירי ביו"ט שני, אלא ודאי דליתא. ע"ש. וכן כתבו בספר טל תורה (על הירושלמי שם, דף יט ע"ג), ובקובץ שומר ציון הנאמן (דף קנר ע"ב), והוכיחו כן מהירושלמי הנ"ל. עכ"פ לכ"ע בשבת מיהא או ביו"ט ראשון נראה דלכ"ע אסור. [וע' בשו"ת צור יעקב (סי' מא). וע' בשו"ת מהר"ם יפה (סי' מ) שצידד להתיר, אבל לא מלאו לבו לעשות מעשה. וע' בשו"ת בשמים ראש ובכסא דהרסנא (סי' פח). ובשו"ת מחזה אברהם ח"א (סי' קכא). ע"ש. אולם השואל ומשיב תנינא (ח"ד סי' קמד דף נא ע"ג) האריך להביא כמה טעמים להתיר למוהל לצאת חוץ לתחום בשבת כדי למול התינוק לשמונה, כיון שהיא מצוה גדולה שנכרתו עליה י"ג ברייתות. ע"ש. ולפי פירוש הקרבן העדה הרי מבואר בירושלמי לאסור. וכן ראיתי בעתים לבינה על ספר העתים (עמוד נט) שהשיג בשם מר אביו על השואל ומשיב הנ"ל מהירושלמי. והוסיף, ולדעתי אפילו לר"א אין להתיר אלא לאב עצמו שהוא מוהל, שעליו מוטלת המצוה למול את בנו, אבל לא למוהל אחר שאינו בנו, ואין המצוה מוטלת עליו, כדמוכח מפירוש רש"י (יבמות עא:) ד"ה חבושים, ושכן הוכיח התשב"ץ ח"ג (ס"ס ח) וכו'. ע"ש. וע' בשו"ת נטע שורק (סי' ל) הנ"ל בד"ה והנה. ודו"ק. וע"ע בשו"ת קרית חנה דוד ח"ב (ס"ס לט). ובשו"ת מהרש"ם ח"א (ס"ס רט). ובשו"ת בית שערים (חאו"ח סי' קכ). ובשו"ת לבוש מרדכי אפשטיין (סי' כט). ובשו"ת דובב מישרים ח"א (סי' סז אות א) ד"ה אולם. ובשערים המצויינים בהלכה ח"ד (סי' קסג סק"א). וע"ע להגר"א קלצקין בסוף שו"ת אמרי שפר במלואי אב (סי' כא). ובשו"ת מנחת יצחק ח"ב (סי' עה). ובשו"ת לבושי מרדכי קמא (סי' נו). ובשו"ת מי יהודה (חאו"ח סי' נח). ע"ש.]

ג) **אולם** ראיתי בירחון דגל התורה (בעריכת הרב כשר, תרפ"א, סי' יד) במאמר מאת הגאון ר' ירוחם פישל פירלא, שהעיר שבספר העתים הנ"ל (עמוד נט) הכניס הדין דבר"ה (כג): שיש אלפיים אמה לכל רוח, אף למי שבא למול את הקטן, והביא מה שכתב העתים לבינה להשיג על השואל ומשיב, מדברי הירושלמי לפירוש הרב קרבן העדה הנ"ל, וכתב להשיג ע"ז, שא"כ הרי לא יכון מה שכתב בספר העתים "הבא למול את הקטן", כיון שלדבריו לא אתי אלא כר"א. אלא ודאי שאין הפירוש בירושלמי כדברי קרבן העדה, אלא הירושלמי קאי אמתניתין, ואתא לתרוצי מה שיש להקשות דאמאי תנא דמתני' לא קתני אף הבא למול את התינוק כן, ומשני דמתני' אתיא כר' אליעזר דלדידיה ליכא שום רבותא, דהא ס"ל שכל מכשירי מילה דוחים את השבת, אפילו באבות מלאכות, דהא ס"ל שכורתיים עצים וכו', וכ"ש תחומין, אבל

ודע דבמשנה ברורה (סי' שכו ס"ק כד) כתב להחמיר לכתחלה בטבילת בעלי קריין משום מתקן. ושכן דעת הגר"א בביאורו (ס"ח). וע"ש בביאור הלכה ד"ה אדם, באורך. וזה אפילו בצונן. ואע"פ שהביא שהאחרונים חולקים. איכא ספק ספיקא להחמיר בחמין. אך יש לפקפק קצת על זה, שא"כ גם כיום טוב יאסר לרחוץ בחמין שהוחמו מערב יו"ט משום מתקן. וע"ע בשו"ת מחזה אברהם (ר"ס נט). ובשו"ת עמק הלכה הלוי (ס"ס קג). ובשו"ת ענף עץ אבות (חאו"ח סי' ה). ובשו"ת לבושי מרדכי ח"א (חאו"ח סי' א). וע' בשו"ת תפארת צבי (חאו"ח ס"ס ט) שהעלה להתיר בפשושים. ובשו"ת דברי יששכר (סי' כה) כתב להחמיר. והיעב"א. עובדיה יוסף

סימן לט

לצאת חוץ לתחום למול את הקטן

נשאלתי אם מותר למוהל לצאת בשבת מחוץ לתחום לקיים מצות מילה.

תשובה. לכאורה נראה לאסור לפי מה שכתב הרמב"ם (פ"ב מהל' מילה ה"ו), שדוקא המילה עצמה דוחה שבת, אבל מכשירי מילה אינן דוחים את השבת, כיצד הרי שלא מצאו סכין למול, אין מביאים סכין ממקום למקום, ואפילו היה מבוי שאינו מעורב אין מביאים אותו מחצר לחצר, ואין עירוב שהוא מדבריהם נדחה מפני הבאת הסכין הואיל ואפשר להביאו מע"ש. ע"כ. ומקורו בפסחים (צב). ערלה הזאה "ואיזמל" העמידו דבריהם במקום כרת, איזמל מאי היא, דתניא כשם שאין מביאים אותו דרך רשות הרבים כך אין מביאים אותו דרך גגות חצרות וקרפיפות. וע' בשבת (קל:): ובהרי"ף והרא"ש (ר"פ ר' אליעזר דמילה). ובחידושי הרש"ש פסחים שם על דברי רש"י. וכן פסק מרן הש"ע (סי' שלא סעיף ו). וע' מאמר מרדכי (שם סק"ה) שאף איסור דרבנן לא הותר. ואיסור תחומין חמיר טפי מאיסור טלטול בלי עירוב חצרות, כמו שאמרו בשבת (לד). ובתוס' שם (ד"ה לא קשיא). וכן מתבאר ממתני' ר"ה (לב): שופר של ראש השנה אין מעבירין עליו את התחום וכו', הרי שהעמידו דבריהם אף במקום שופר שהוא מצוה דרבים. וה"ה למילה. ואף אם נאמר דמילה שנכרתו עליה י"ג ברייתות עדיפא משופר, וכמו שכתב בנחל אשכול ח"ב (הל' מילה עמוד קלה). מ"מ הרי מבואר דין זה גם לגבי מילה, שהעמידו דבריהם במקום כרת. וראיתי להאבני נזר (חאו"ח סי' שצב אות יג) שדקדק מפירוש ר"ח (פסחים צב): דתחומין שאין להם עיקר מן התורה (ואפילו להרמב"ם דתחומין ד"ב מיל מן התורה), שפיר נדחים מפני מצות מילה. וע' בשו"ת מחזה אברהם (דף קלט ע"ד והלאה) מה שכתב על דברי האבני נזר. ע"ש.

ב) **והנה** בירושלמי (ר"ה פ"ב ה"ג), אמתני' דתנן שהיוצא להציל מיד הגייס ומיד המפולת וכו' יש להם אלפיים אמה לכל רוח, איתא, תני אף הבא למול את הקטן, כיני מתני' דרבי אליעזר דתנינן תמן, אמר ר' אליעזר כורתין עצים לעשות פחמים ולעשות איזמל למול בשבת. ופירש הרב קרבן העדה שם, שהבירייתא דמשמע מינה שמותר למוהל לילך חוץ לתחום למול, אתיא כר' אליעזר דס"ל שאף מכשירי מילה דוחים את השבת. ע"כ. ומוכח לדבריו שאין מכשירי מילה דוחים את השבת אין למוהל אלפיים